

*A történelem nem nagyon szokta tisztelni a kongresszusokat.
Hendrik Willem van Loon*

A nemzetek önrendelkezési jogáról

Napjainkban az emberi jogok reneszánszát éljük. Önálló állami intézmények, az állampolgári jogok országgyűlési biztosa (az ombudsman), az alkotmánybíróság, a bíróságok, az adatvédelmi biztos és civil jogvédők éberrel vigyáznak a jogok érvényesülésére.

Úgy tűnik tehát, kényelmesen hátradőlhetünk a karosszékben, jó korban élünk, emberi jogaink biztosítottak.

Egy alapvető jogról azonban ritkán esik szó, pedig ez a nemzetközi jog egyik alapelve: a nemzetek önrendelkezési joga.

E jog szerint minden népnek, nemzetnek megvan a joga, hogy saját maga határozza meg azt az állami keretet, amelyet sajátjának tekint. A nemzetek joga eldönteni, hogy önálló államot alkotnak-e, vagy más népekkel, nemzetekkel együtt létesítenek államot. E jogból következik, hogy az idegen uralom alá rendelt népeknek joguk van arra, hogy akár fegyveresen harcoljanak az őket megillető önrendelkezési jog érvényesítéséért.

Az önrendelkezési jog és az alapvető emberi jogok, szabadságjogok szoros kapcsolatban állnak egymással, mivel az önrendelkezési jog mintegy az előfeltétele a többi emberi jog és szabadság érvényesülésének.

A nemzetközi jog tudománya tehát félre nem érthetően fejti ki e jog tartalmát, azonban a tételes jogban, pl. az ENSZ Alapokmányában már korántsem ilyen egyértelmű a szabályozás.

Tény, hogy eddig nem született olyan ENSZ határozat, mely elismerte volna pl. a baszkok elszakadási jogát, a skót, vagy az északi szeptatizmust, a csecsenek, vagy a kurdok önrendelkezési jogát.

Kilenc évtizede, hogy az első világháborút követő békekonferencia ünnepélyes megnyitóján Poincaré francia elnök megtartotta üdvözlőbeszédét. „*A győzelem teljes, most már csak az van hátra – hangsúlyozta sokatmondóan –, hogy e győzelem minden gyümölcsét learassuk...*”

Visszafogottabb volt Lloyd

George, brit miniszterelnök, aki Párizsba indulva kijelentette: „*Egyetlen rendezés sem tartós, mely ellentétben áll az örök igazság elveivel... Nem szabad megengednünk a bosszú semmiféle formáját, a kapzsiság semmiféle szellemét és a mohó vágyat az igazságosság alapvető elvének áthágására.*”

Szintén reménykeltő volt Woodrow Wilson, az USA elnöke, aki már 1917 májusában így nyilatkozott: „*...egyetlen népet sem lehet arra kényszeríteni, hogy olyan szuverenitás alatt éljen, amely alatt nem akar élni.*” Az általa meghirdetett pontok az igazságos, tartós békét és a méltányosság elvét hirdették meg Ausztria–Magyarország népei részére is. Kijelentette: „*Egyetlen állam lakossága sem helyezhető akaratla, megkérdésezése nélkül, mint valami marhacsorda, egy idegen állam fennhatósága alá.*”

A magyar delegáció Párizsban erre hivatkozva is követelte a népszavazást hazánk azon részein, melyet tőlünk elszakítani kívántak. Előre alávetettük magunkat egy esetleges népszavazás eredményének.

A politikai deklarációk azonban pusztába kiáltott szavak maradtak. E jog nem került bele a Nemzetek Szövetsége Egyezségokmányába, csak a legyőzött államok feldarabolására használták fel, s fel sem merült pl., hogy a győztesek gyarmatain is alkalmazzák.

A győztes hatalmaknak, különösen a franciáknak nem állt érdekükben népszavazás útján létrehozni a népek akaratának megfelelő államhatárokat. Franciaország elsőrendű stratégiai érdeke volt Németország ellensúlyozása céljából erős kisantant-országokat létrehozni. A katonai-gazdasági érdekek, a titkos megállapodások, a korábbi ígéreték, a francia katonai jelenlét, a jó politikai és személyes kapcsolatok félresöpörték az etnikai elvet.

A meghirdetett jogelvek megsértése miatt 1919 végén az amerikai küldöttség elhagyta a konferenciát. A számunkra kedvezőbb amerikai és brit javaslatokkal szemben végül a francia álláspont jutott érvényre.

Kérelmeinkre, jegyzékeink-

re a franciák kitérő, vagy semmitmondó válaszokat adtak. A szarvasi születésű Lengyel Béla altábornagy, mint varsói katonai attasé a '30-as évek közepén tanúja volt Matuska Péter varsói magyar követ és Laroche francia nagykövet párbeszédének. Követünk felvetette a békediktátum tarthatatlanságát, több mint 3 millió magyar elszakítását és idegen hatalom alá rendelését. Laroche – aki korábban a békeszerződés előadója volt – azt válaszolta, hogy „*...a magyarok mindig elégedetlenek voltak, így volt ez a Habsburgok alatt is. Mi Trianonban megszabadítottuk a magyarokat a Habsburgoktól, s most emiatt panaszkodnak.*”

A békének, illetve még nagyobb képmutatással „szerződésnek” nevezett diktátum a magyar nemzet több mint 30 %-át elszakításra ítélte a magyar lakosság azon része vonatkozásában is, kiknek lakóhelye közvetlenül érintkezett a megmaradt országgal. Az önrendelkezési jog megsértésének nemcsak hazánk volt a szenvedője, hanem más vesztes európai államok is.

Felmérhetetlen a győztes hatalmak felelőssége. A részrehajló békediktátum váltotta ki a revíziós törekvéseket, s túlnyomó részben az önrendelkezési jog semmibevétele vezetett a hatalmas véráldozattal, pusztítással járó második világháború kitéréséhez.

Nem volt kedvezőbb a helyzet a második világháború után sem. A győztesek az állampolgári jogok megvonásával, milliók szülőföldjükről való ki-, vagy áttelepítésével rajzolták meg Európa új etnikai térképét. Hazánk is szenvedő alanya volt ennek, de pl. 13 millió németet telepítettek ki szülőföldjéről. Pedig a kollektív bűnösség embertelen, jogilag igazolhatatlan elvének alkalmazása elentétes volt az ENSZ Alapokmányával és az alapvető emberi jogokkal.

De nem érvényesült hazánkkal szemben az állam területi épsége sérthetlenségének elve sem. További, magyarok által lakott területet csatoltak el tőlünk stratégiai érdekekre hivatkozva.

Az önrendelkezési jog melőzése korunkban is időzített bomba lehet. (Mint ahogy földrészünkön a valóságban is robannak bombák ilyen okból.) A régebbi, történelmi eredetű felelőségeken túl a Szovjetunió felbomlásával keletkezett államokban hatalmas orosz „kisebbség” jött létre, s ez előbb-utóbb újabb feszültségeket gerjeszthet.

Az Európai Unió vagy a békediktátumot létrehozó országok napjainkban is láthatóan kelleltenek, közönyösek, korábbi hibás döntéseik foglyai, saját megoldatlan nemzetiségi viszonyaik miatt kerülnek a kérdést. Úgyanakkor a Duna mentén a saját nemzet iránti elkötelezettség mellett nem alakult ki egy átfogó, magasabb rendű, regionális közösségtudat. Sőt, tanúi vagyunk a nacionalizmusok újraéledésének.

Ralph Waldo Emerson amerikai filozófus szerint, ha egy egész nép teljes erővel hazafiságról harsog, el kell tűnődni azon, hogy mennyire tiszta ennek a népnek a keze és a lelke. Sajnos még mindig a nacionalizmus a legerősebb ideológia a földön, s az általa szentesített nemzeti önzés okozza napjainkban is a legtöbb háborút. Ez az álhazafiság teszi azután lehetetlenné a tárgyilagos történetírást is, pedig Samuel Butler angol író, esszéista óta tudjuk, hogy Isten nem tudja megváltoztatni a múltat, de a történetírók igen.

Ami pedig a kisebbségek védelmére hivatott szerződéseket illeti, azok írott malasztnak bizonyulnak. Többnyire még a kulturális autonómia követelésekor is hazaárulással vádolják a kisebbségeket. Ennek következményeként a szomszédos országokban drámai módon, gyorsuló ütemben csökken a magyarság létszáma. A fiatalok többsége az államnyelven tanul, s elveszítik kulturális kötődésüket. Ez urbanizáció, a városba áramlás is elősegíti az asszimilációt.

Némi bizakodásra adhat okot az ENSZ közgyűlésének 1970 évi – az államok közötti baráti kapcsolatok alapelveiről szóló – határozata. Ezek szerint pl.